

УДК 796:371.134: 379.154

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Маковецька Н.В., д. пед. н., професор,
завідувач кафедри туризму

Запорізький національний університет

У статті розглядається один з ефективних шляхів практичної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму – організація практики студентів за наскрізною програмою. Висвітлюються думки деяких науковців щодо важливості саме такого підходу до вирішення означеної проблеми; виокремлюються деякі недоліки, пов'язані з організацією практики майбутніх туризмознавців; звертається увага на зарубіжний досвід практичної підготовки працівників сфери туризму; схарактеризовано досвід кафедри туризму Запорізького національного університету щодо планування та організації практики бакалаврів і магістрантів, а саме послідовність навчальних і виробничих практик, а також практик залежно від місця проходження.

Ключові слова: практична підготовка, фахівці туристичної галузі, наскрізна програма практики, навчальна туристсько-краєзнавча практика, навчальна технологічно-організаційна практика, виробнича організаційна практика, професійна виробнича практика за фахом, переддипломна виробнича практика.

В статье рассматривается один из эффективных путей практической подготовки будущих специалистов сферы туризма – организация практики студентов по сквозной программе. Освещаются мысли отдельных ученых относительно важности именно такого подхода к решению данной проблемы; выделяются некоторые недостатки, связанные с организацией практики будущих туризмоведа; обращается внимание на зарубежный опыт практической подготовки работников сферы туризма; охарактеризован опыт кафедры туризма Запорожского национального университета относительно планирования и организации практики бакалавров и магистрантов, а именно: последовательность учебных и производственных практик, а также практики в зависимости от места прохождения.

Ключевые слова: практическая подготовка, специалисты туристической сферы, сквозная программа практики, учебная туристско-краеведческая практика, учебная технологическо-организационная практика, производственная организационная практика, профессиональная производственная практика за специальностью, преддипломная производственная практика.

Makovetskaya N.V. PRACTICAL TRAINING FUTURE SPECIALISTS OF TOURISM SPHERE IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article considers one of the most effective ways of practical training of future specialists in the field of tourism – the organization of students' practice in a cross-cutting program. The thoughts of individual scientists on the importance of this approach to solving this problem are highlighted; Certain shortcomings are associated with the organization of the practice of future tourism experts; Attention is drawn to the foreign experience of practical training of workers in the sphere of tourism; The experience of the Department of Tourism of the Zaporizhzhya National University concerning the planning and organization of the practice of bachelors and undergraduates is characterized, namely: the consistency of educational and production practices, and practices, depending on the place of passage.

Key words: practical training, tourism specialists, cross-cutting program of practice, educational tourism and local lore practice, educational technologic-organizational practice, production organizational practice, professional production practice for a specialty, pre-graduation production practice.

Постановка проблеми. Згідно із сучасними реаліями українського суспільства, гармонізація вищої освіти у країні здійснюється відповідно до вимог європейського простору. Насамперед, це стосується активного запровадження інноваційних досягнень освіти і науки. Адже відомо, що саме інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити, сформувавши покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Через це основна увага приділятиметься розвитку особистості, її комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати

і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички. Освітні процеси, що відбуваються в Україні на сучасному етапі, вимагають підвищення рівня підготовки висококваліфікованих фахівців різного профілю. Зокрема, це стосується майбутніх фахівців галузі туризму і готельно-ресторанної справи.

Потужними засобами розв'язання означеної проблеми є різні види практик у туристичних фірмах, закладах розміщення і харчування, а також активні форми навчання, що використовуються викладачами під час проведення аудиторних занять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема якісної практичної підготовки фахівців сфери обслуговування привертає увагу таких науковців, як Л.І. Поважна, В.К. Федорченко, Л.В. Чорна та ін.

Так, В.К. Федорченко наголошує, що практичне навчання студентів у реальному середовищі індустрії гостинності шляхом оволодіння професійно значущими знаннями, формування умінь і навичок – це основний напрям удосконалення професійної майстерності. Навчальна і виробнича практика дає змогу ознайомити студентів з роботою підприємств та установ, з її організацією, управлінням, плануванням. Завдяки цьому практиканти одержують інформацію про зміст та особливості майбутньої професійної діяльності, вивчають регіональні особливості туризму [4].

Аналізуючи роль практики у процесі підготовки фахівця, Л.І. Поважна вказує на її значення у розвитку навичок організаторської, управлінської діяльності, у прийнятті професійних рішень з урахуванням їх соціально-економічних та психологічних наслідків та застосуванні прогресивного досвіду у майбутній діяльності. Науковець стверджує, що в загальному вигляді можна визначити такі послідовні етапи практичної підготовки:

- лабораторні, практичні заняття, на яких починається формування первинних навичок (зі спеціальних дисциплін);

- навчальна практика, завданням якої є ознайомлення студентів зі спеціфікою майбутньої спеціальності, отримання первинних професійних умінь і навичок із загально-професійних і спеціальних дисциплін, передбачених навчальним планом відповідної спеціальності;

- технологічна практика, метою якої є ознайомлення студентів-практикантів безпосередньо на підприємствах, організаціях, установах із виробничим процесом, відпрацювання необхідних умінь і навичок, закріплення знань, отриманих під час вивчення певного циклу теоретичних дисциплін та набуття первинного практичного досвіду;

- професійна практика, яка є завершальним етапом навчання і проводиться з метою узагальнення і вдосконалення знань, практичних умінь та навичок на базі конкретного суб'єкта господарювання, оволодіння професійним досвідом та готовністю майбутнього фахівця до самостійної трудової діяльності, а також збирання матеріалу для написання кваліфікаційної роботи [3].

З огляду на вищевикладене, Л.І. Поважна дійшла висновку, що однією з основних детермінант структури практичної освіти є структура поетапного засвоєння діяльності і ця структура є наскрізною.

Дослідниця визначає такі основні принципи, що враховуються під час розроблення наскрізної програми практики:

1. Зміст наскрізної програми визначається моделлю діяльності фахівця, освітньо-професійною програмою, кваліфікаційною характеристикою та навчальним планом.

2. Особливості того чи іншого виду практики залежать від специфіки завдань навчально-практичної діяльності студента.

3. Зв'язок між видами практик має передбачати наступність навчальної діяльності щодо формування умінь і навичок у загальному процесі професійного становлення майбутніх спеціалістів.

4. В основу змісту має бути покладений опис методів і форм діяльності студентів і керівників практики.

5. Керівник практики має передбачати, які теоретичні знання і в якій конкретній ситуації будуть застосовані студентами на практиці.

6. Під час складання програми потрібно виходити з принципів відмінностей, методів, форм, прийомів, що використовуються у навчальній практичній діяльності [3].

Аналізуючи недоліки в організації практики, Л.В. Чорна виокремила, насамперед, такі:

- декларативний характер договорів вищих навчальних закладів із туристичними організаціями;

- закріплення студентів за певними службами туристичного підприємства та опанування ними технології діяльності окремо взятого відділу, а не вивчення досвіду роботи загалом;

- низький рівень набутого студентами досвіду, який ґрунтується на виконанні простих завдань та практичній відсутності намірів працівників галузі структурувати обсяг виконання студентами операцій;

- низький кваліфікаційний рівень задіяного персоналу підприємства з метою організації якісної практики та відсутність мотивації, перспективи кар'єрного зросту для керівника практики з боку навчального закладу.

Проблемним, на думку науковця, залишається питання організації практики за індивідуальним планом через відсутність можливості координації дій студентів та керівника, виявлення міри задоволення студента своїм вибором і оцінки професійної майстерності практиканта у процесі його діяльності [5].

Аналізуючи результати досліджень українських науковців (Ю.В. Земліна, Л.В. Чорна та ін.) щодо особливостей практичної підготовки фахівців туристичної галузі за

кордоном, зазначимо, що особливу увагу привертає досвід Великої Британії, США, Австралії тощо.

Учені стверджують, що на сьогодні професійна освіта в галузі туризму в різних країнах світу тісно пов'язана з науковим вивченням туризму як соціально-економічного явища, що здійснюється за допомогою різноманітних підходів і методів. Відмінність між ними виявляється в особливостях професійної підготовки й організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Серед розвинених країн світу найбільше освітніх закладів, що готують персонал для сфери туризму, у Великій Британії – 37, Іспанії та Італії – по 28, Франції – 22; на американському континенті виділяються Канада – 25, США – 22 та Чілі – 12, а в азійсько-тихоокеанському регіоні Австралія – 16, Китай – 6, Філіппіни – 5 та Японія – 4 [1].

Згідно з результатами досліджень Ю.В. Земліної, у передових туристичних країнах зростає кількість навчальних закладів, що пропонують програми підготовки фахівців туристичної галузі. Більшість таких програм приділяє велику увагу практичній підготовці майбутніх фахівців туристичної сфери.

Зокрема, адміністрація тематичного парку США «Світ Діснея» розробила програми практики для студентів туристичних вищих навчальних закладів на цілий рік, залежно від форми навчання, на базі своїх курортів у штатах Каліфорнія та Флорида (Disney College Program) [6]. Ця програма передбачає ознайомлення її учасників з організаційною структурою парку, спектром професій та методами роботи, вивчення системи атракції, технологій, проведення семінарів, конференцій за участю керівників парку, підготовку практикантами індивідуальних проектів за сприяння головних менеджерів, самостійну діяльність. Створено всі умови для контролю за діяльністю практикантів представниками ВНЗ, та організовано спеціальні презентації цієї програми у вищих навчальних закладах США.

Школа туризму Квінслендського університету (Австралія) розробила програму розвитку індустріального партнерства, основною метою якої є органічний зв'язок науки з практикою, цілісність професійної підготовки, послідовність формування у студентів системи умінь і навичок, набуття ними професійного досвіду на різних стадіях виробництва туристичного продукту, включаючи організацію практики на рівні вищих ланок управління підприємствами [6]. Залучення до співпраці головних менеджерів відіграло особливу роль, воно спонукало працівників компаній переглянути своє ставлення до наставництва.

Аналіз досвіду вищих навчальних закладів зарубіжних країн із проблем якісної організації практики засвідчує, що вона забезпечується високим рівнем соціального партнерства, злагодженістю дій навчальних закладів та туристичних організацій, цілеспрямованістю державної політики, чіткістю окреслених завдань, наявністю навчальних і виробничих баз та майстерністю наставників.

Постановка завдання. З огляду на вищезазначене, можна сформулювати завдання роботи, яке полягає у наданні характеристики одного з ефективних шляхів практичної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму – організації практики студентів за наскрізною програмою.

Методами дослідження є теоретичний аналіз та вивчення й узагальнення передового та інноваційного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика студентів факультету фізичного виховання напряму підготовки «Туризм» у Запорізькому національному університеті є важливою складовою частиною підготовки висококваліфікованих фахівців сфери туризму і передбачає безперервність та послідовність її проведення під час одержання потрібного обсягу практичних знань і умінь відповідно до різних кваліфікаційних рівнів.

На молодших курсах одним із завдань практики є оволодіння студентами професією, що відповідає фаху навчання.

Заключною ланкою практичної підготовки є переддипломна практика студентів, яка проводиться перед виконанням кваліфікаційної роботи або дипломного проекту. Під час цієї практики поглиблюються та закріплюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, добирається фактичний матеріал для виконання кваліфікаційної роботи або складання державних іспитів.

Коротко охарактеризуємо кожен із видів практики, що проходять студенти, опановуючи фах туризмознавця в Запорізькому національному університеті.

Насамперед, це навчальна туристсько-краєзнавча практика, робочою програмою якої передбачено розширення та закріплення знань про туристичний потенціал України, туристичні ресурси та туристичні об'єкти рідного краю. Метою і завданням туристсько-краєзнавчої практики є вивчення туристських ресурсів України в регіональному аспекті, формування наукового світогляду, розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань, розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретич-

ні знання у практичній роботі, розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутніх фахівців туристичної галузі.

Туристично-краєзнавча практика складається з трьох етапів – підготовчого, етапу досліджень туристичного потенціалу та туристичних ресурсів певної території та камеральної обробки одержаних результатів.

У процесі практики передбачається застосування студентами методики проведення туристичних досліджень, опрацювання рекомендованих літературних джерел, набуття навичок опису та характеристики туристичних ресурсів визначеної місцевості.

Метою наступної практики – *навчальної технолого-організаційної* – є закріплення та поглиблення теоретичних знань студентів з організації та технології обслуговування у готельно-туристичних комплексах, ознайомлення з сучасним обладнанням, методами та формами здійснення технологічних процесів. З огляду на вищевикладене, пріоритетними завданнями практики є ознайомлення з технологічними основами готельної та туристичної діяльності, основними, допоміжними та обслуговуючими технологічними процесами, циклами та операціями, що лежать в основі готельної діяльності; формування знань і вмінь з аналізу та реалізації технологічних процесів, циклів та операцій з метою забезпечення ефективного виробництва і споживання готельних та туристичних послуг відповідно до міжнародних стандартів якості та гостинності; ознайомлення з нормативними документами та технологічними стандартами послуг проживання та харчування на цьому підприємстві, а також системою контролю за дотриманням якості послуг; ознайомлення з сучасним обладнанням підприємств готельного та ресторанного сервісу, методами та формами здійснення технологічних процесів, технікою безпеки та охороною праці на підприємстві.

Навчальна технолого-організаційна практика студентів проводиться у туристично-готельних комплексах різних форм власності.

Робочою програмою *виробничої організаційної практики* передбачено виконання комплексу типових завдань з організаційної, маркетингової та управлінської діяльності підприємства, які має вміти виконувати бакалавр із туризму.

Головною метою *виробничої організаційної практики* є поглиблення та закріплення студентами теоретичних знань і набуття необхідних практичних навичок і досвіду роботи в галузі управлінської, планово-економічної, маркетингової діяльності, опанування організаційно-технологічних процесів, що відбуваються на підприємствах; набуття професійних умінь і навичок для прийняття

самостійних рішень під час конкретних ситуацій, що виникають на підприємствах у сучасних умовах.

Пріоритетними завданнями практики є навчання студентів самостійного вирішення типових завдань, які притаманні видам діяльності, відповідно до посад, на яких може працювати випускник вищого навчального закладу; здійснення пошуку потрібної інформації про стан роботи підприємства на ринку товарів та послуг, її аналіз, визначення основних факторів, що зумовлюють фактичний стан діяльності підприємства, розкривають основні тенденції його розвитку, пояснюють їх, наукове обґрунтування висновків та пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності.

Одним із головних етапів у комплексній практиці є ознайомлення студентів із функціональними обов'язками службових осіб з профілю професійної діяльності, їх функціями, правами та обов'язками у відповідних підприємствах туристичної індустрії: здобуття професійних навичок на посадах, відповідно до фахового спрямування та освітньо-кваліфікаційного рівня, технології виконання основних організаційно-технологічних процесів, які здійснюються на підприємстві певного типу та організаційно-правової форми господарювання.

Професійна виробнича практика за фахом забезпечує засвоєння студентами теоретичних та надбання практичних навичок з основ екскурсійного обслуговування.

Завданнями, що вирішуються під час проходження практики, є засвоєння основ екскурсійної теорії; оволодіння основними прийомами екскурсійної методики і технологій, надбання практичних навичок в організації екскурсійних послуг.

Переддипломна виробнича практика спрямована на оволодіння майбутніми фахівцями сучасними методами та формами організації діяльності туристської фірми, формування на базі отриманих під час занять знань, професійних умінь та навичок, необхідних для роботи на конкретному робочому місці у підрозділі фірми, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та застосовувати їх у навчально-практичній діяльності. Проводиться практика на базі підприємства туристичного профілю, з яким укладено відповідні договори. Такий підхід дає змогу певним чином вирішувати проблему професійно-кадрової підготовки фахівців, враховуючи як потреби роботодавців у фахівцях для бізнесу туризму, так і сприяти професійній самореалізації та кар'єрному зростанню майбутніх менеджерів туризму. *Переддипломна практика* передбачає органічне поєднання різних форм професійної

роботи на певному робочому місці, індивідуальні консультації фахівців, випробувальний термін та можливе працевлаштування.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, практична підготовка майбутніх фахівців галузі туризму здійснюється як на практичних і лабораторних заняттях, так і під час проведення практики, яка, на нашу думку, є найбільш ефективним засобом професійної підготовки майбутніх туризмознавців. Саме поєднання різних видів практик, як навчальних, так і виробничих, за допомогою наскрізної програми дає змогу зробити практичну підготовку поступовою і послідовною.

Метою подальших досліджень є вивчення шляхів удосконалення практичної підготовки майбутніх працівників сфери туризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гринько С. Рынок подготовки туристских кадров: реалии и перспективы развития / С. Гринько // Слобо-

жанський науково-спортивний вісник : зб. наук. пр. – 2006. – № 10. – С. 243–246.

2. Земліна Ю. Зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців туристичної галузі / Ю. Земліна // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2015. – № 1–2. – С. 165–176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2015_1-2_17.

3. Педагогіка туризму / Федорченко В., Фоменко Н., Скрипник М., Цехмістрова Г. / Під ред. Федорченко В. – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 128 с.

4. Федорченко В. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : дис. ... д-ра пед. Наук : 13.00.04 / В. Федорченко ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 512 с.

5. Чорна Л. Організація якісної практичної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму / Л. Чорна // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2008. – Вип. 124. – С. 80–85.

6. Solnet D. An industry partnerships approach to tourism education / D. Solnet, R. Robinson, C. Cooper // Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education. – 2006. – Vol. 6. – № 1. – P. 66–70.